

Pajais da pliras culturas

Nossa identitad da pievel pluriling

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **«Multiculturalità»:** Uschia tunava il titel da las pp. 2 e 3 dal «Corriere del Ticino» (CdT, Ligiain) l'emprim di d'october 2014. Las lingias grassas dal suttitel menziunan ina pussaivla «guerra della lingue». Na tanschi gia betg cun las guerras sin las rivas dal Donez e da l'Euftrat? Geabain, ma quella pervi da linguas na mattan betg e fereschan mo la superbia surfatga. Schefredactur Moreno Bernasconi, autor da «Multilinguità», è pluriling a moda fitg conscienta: Sper linguas naziunalas sa'l t.a. il grec da ses babuns da vart materna, Grecs da las rivas oz tircas dal Mar nair enturn la citad da Trabzon.

Per ina schliaziun cuminaivla dals chantuns

Moreno Bernasconi scriva en il CdT da l'emprim d'october: «In cusseglier federal romand smanatscha ils chantuns germanofons cun in'intervenziun federala sch'i bandischeschan il franzos da lur scolas primaras. Cuss. gov. Christoph Eymann (Basilea), parsura da la Conferenza svizra da las directuras e dals directurs chantunals da l'educaziun publica (CDEP), avain nus dumandà: È la Svizra (...) smanatschada d'ina guerra da linguas? Vegn quai a favurisar u donnegiar la promoziun dal talian (...)? Eymann respunda: 'Dacurt èn las protestas creschidas areguard l'intensitad ed il tun. Sch'i manassan ad in referendum naziunal, lura temessa vairamain ina dispita privlusa davart la valor dals linguatgs naziunals. I pudess vegnir adaquella ch'ils chantuns na pudessan betg cuntanscher ina schliaziun cuminaivla davart l'instrucziun da linguas; lura stuvess la confederaziun intervegnir per reglar la dumonda (...). Ils chantuns n'èn numnadamain betg tuttatfatg libers areguard l'instrucziun, cunzunt areguard quella dals linguatgs. Gnanca la confederaziun n'astgia intervegnir en chaussa sco ch'ella veglia e cur ch'ella veglia (...). Già il 2004 han ils chantuns chattà ina cunvegnientscha davart l'instrucziun da linguas en scola primara (...). Ins duai introducir l'emprima lingua «estra» il pli tard en terza e la segunda il pli tard en tschintgavla (...). Tenor la costituziun federala duain oravant tut ils chantuns chattar schliaziuns cuminaivlas davart la scola, er areguard l'instrucziun da linguas «estras». Sch'i na pon betg cuntanscher lezza finamira prescriba la costituziun che la confederaziun surpiglia ina cumpetenza subsidiaria (...). Jau crai anc adina ch'ils chantuns possian chattar ina schliaziun (...). Jau na giavisch betg a

Tenor la costituziun federala duain oravant tut ils chantuns chattar schliaziuns cuminaivlas davart la scola, er areguard l'instrucziun da linguas «estras».

KEYSTONE

noss pajais ch'ins vegnia ad in referendum naziunal, ma (...) ina tala schliaziun n'è betg esclusa (...). Las discussiuns intensivadas d'oz mussan ch'ins percepesch en autra guisa la plurilinguitad svizra. Lezza munta per mai ina nota essenziala da noss stadi ed in element da nostra identitad, cun in'auta valor culturala, sociala ed economica. Dentant observa che lezza schientscha n'è betg pli uschè ferma. Nus stuain pia far puspè attent al surpli da valor che deriva da la plurilinguitad sco er a l'impurtanza dals linguatgs naziunals (...). La CDEP manegia ch'i saja pli raschunaivla da laschar decider ils chantuns sezs cun tge lingua ch'els veglian cumenzar ad instruir linguatgs esters (...). La premissa è e resta dentant ch'ins duaja en mintga cas instruir in segund linguatg naziunal gia davent da la scola primara.»

Spiert basilaes

Il schurnalist tessinais dumonda lura sch'il dialect aleman na cumplitgeschia betg il studi d'autras linguas. I vala la paina d'udir la resposta dal schef chantunal da l'educaziun a Basilea. La citad renana dat a ses dialect in pais cultural tut spezial, na be mintga di per il diever a bucca, mabain era per ils cortegis da tschaiver, cur che mintga «clicca» elavura en scrit ses texts satirics dialectals uschè spierts. Ins sto mo ir sin internet e cliccar «Basler Schnitzelbängg», lura pon ins leger blers bels texts da tschaiver. Quai è cultura ba-

silaisa. Tge di cuss. gov. Eymann, il schef da las scolas da la citad? «L'impurtant è da promover il tudestg standard il pli spert pussaivel (...). Jau hai fadia d'encler las discussiuns d'oz en entginas parts da la Svizra germanofona davart l'opportunitad da pledar lez en scolina. A mai pari pli che basegnaivla da duvrar er il tudestg standard en scolina senza bandischar il dialect.» Pia dialect e lingua standard, duas variantas per ils medems uffants.

«Emprender la Svizra»

Eymann ha punctuà che la CDEP haja cuntanschì ina cunvegna tranter chantuns davart l'instrucziun d'ina segunda lingua naziunala sin stgalim primar. En l'intschess romand regia la concordia: Tut las scolas primaras instrueschan tudestg. Cun nov u 10 onns emprendan uffants francofons d'enconuscher in linguatg german; quest pass fan scolaras e scolaras rumantschs gia daditg anc pli giuvens. En la part da l'intschess aleman situada sper il cunfin da l'intschess francofon (BE, BL, BS, FR, SO, VS) introducesch'ins il franzos il pli tard en terza classa sco emprim linguatg «ester» en la scola primara; cun nov u 10 onns emprendan lezs uffants germanofons d'enconuscher ina lingua neolatina. Quai fiss la via pedagogica ideala per tschels uffants germanofons; quels dal Grischun per exempel emprendan talian sco emprima lingua «estra». Il scriptur

romand François Chex di: «Per mai èsi adina stà in privilegi da viver a la junziun da differents intschess culturals. Lezza diversitad ma fascinescha e ma collia cun la Svizra (...). Mes patriotissem includea quellas culturas differentas che sa respectan e sa rinforzan tranter pèr. Il parlament da Turgovia ha mess en dumonda gist quel princip da la naziun da voluntad cun pretender da bandischar il franzos da la scola primara (...). I va per ina dumonda existenziala: Lain nus coesiun federala (...)? Lezza premetta schientscha ed acceptaziun da nossas differenzas (...). L'encler tranter pèr pretenda ch'ins emprendia ad uras las linguas naziunalas (...). Il linguatg è dapli ch'il vehichel da la comunicaziun; el munta memoria, idea e visiun enina (...). Emprender las linguas serva era per emprendre la Svizra insumma (...). Sa dispitar davart las linguas, quai simbolisescha la renunzia a quai che fa il success e la forza d'attracziun da la Svizra: Toleranza, mirveglias, avertura, cosmopolitissim» («NZZ» dals 28 d'avust 2014, p. 21). Era Beat W. Zemp, parsura da l'Uniun svizra da magistraglia, punctuescha en la medema «NZZ» che lezza uniun «s'engaschia vinavant per ina spierta da duas linguas estras en scola primara», ma cun ina premissa fundamentala, formulada l'onn passà da sia uniun: «Ils chantuns duain finalmain porscher dapli uras e classes pli pitschnas». Zemp pretenda

«immersiun linguistica en in'otra lingua naziunala, pia dapli projects da barat tranter regiuns, e quai per la magistraglia (...) sco era per scolaras e scolaras.» En auters peds: «Quai custa.»

Emprender talian en Tessin ed a nord da las Alps

Las discussiuns actualas pertutgan cunzunt l'instrucziun da franzos en classes primaras germanofonas. Il Grischun ha sez scolas italofonas en quatter valladas; sias scolas primaras germanofonas dastgan tscherner tranter rumantsch e talian sco segunda lingua naziunala. En il rest da la Svizra alemana ed en Romanadia porsch'ins instrucziun da talian pir sin stgalim secundar, e quai cunzunt en gimnasis. Eymann rapporta («CdT» da l'emprim d'october, p. 3): «Bunamain tut lezs chantuns porschan curs facultativs da talian. Questa pratica è francada en la lescha dals blers chantuns (...). A Basilea-Citad per exempel purschain nus talian en il 6avel, 7avel e 9avel onn da scola obligatorica.» Lur ils gimnasis: «Ins duai porscher il talian sco rom da matura a l'entira giuventetgna dals gimnasis (...). Ma varsaquants na pon betg segirar lezza spierta. Per tals cas recumond'ins als chantuns da la garantir collavurond cun auters gimnasis, sut la cundiziun da la porscher ad ina distanza raschunaivla dal domicil (...). Ils blers gimnasis porschan oz instrucziun da talian; questa duain ins garantir e rinforzar (...). Per ch'ins possa instruir talian al gimnasi duain ins dentant porscher ina tala instrucziun gia en scola secundara.» L'artitgel da schefredactur Bernasconi infurmescha era davart ils curs da lingua e cultura taliana arranschads la stad da l'«Università della Svizzera Italiana» (USI; via Giuseppe Buffi 13, 6900 Ligiain; telefon 058 666 47 95) ed avert a gimnasia(a)s da la Svizra alemana e romanda da 15 fin a 20 onns*. Ins duai avair emprendì talian durant almain in onn. Ins po star ina fin quatter emnas, dals 6 da fanadur als 2 d'avust 2015, en ina famiglia tessinaisa. L'USI e la citad da Ligiain arranschan excursiuns ed activitads or en il liber durant las fins d'emna. Ma quai n'è anc betg tut: La Fundaziun CH (Soloturn; info@chstiftung.ch) vegn prest a metter ad ir in program da barats per la magistraglia. Ils postulats dals davos onns per in resguard commensurà dal talian sco ina da nossas quatter linguas naziunalas para plaun a plaun da purtar fritgs.

* Infurmaziuns per franzos, talian e tudestg: www.usi.ch/soggiorni-linguistici.htm